

Stručná historie

Psychologický ústav ČSAV v Praze byl zřízen 1.4.1967. Koncepce ústavu byla od svého vzniku zaměřena na základní výzkum v oblasti obecné psychologie a psychologie sociální. Při založení ústavu byla ustavena tato 4 oddělení: odd. psychologie učení, odd. psychologie osobnosti, odd. sociální psychologie a odd. vyšší nervové činnosti, která v podstatě odpovídala hlavnímu výzkumnému zaměření.

Psychologický ústav ČSAV vznikl převážně z oddělení psychologie učení, Pedagogického ústavu Jana Ámose Komenského ČSAV v Praze. Toto oddělení traduje svůj počátek v podstatě od r. 1951, kdy se konstituovala skupina pracovníků vedená prof. Linhartem, která řešila některé otázky psychologie obecné, vývojové a pedagogické. Základním metodologickým východiskem této skupiny bylo zdůraznění objektivního přístupu v psychologickém výzkumu. Ve svých počátcích byly aplikovány a rozvíjeny zejména poznatky ~~Ravkovského~~ ~~přístupu~~ I.P.Pavlova k vyšší nervové činnosti. Vývoj postupně směřoval ke komplexnímu řešení problematiky psychologie učení, tedy i k oblastem ~~př~~ s učením úzce souvisejícími, jako je motivace, výkonnost, kognitivní složky, vývojové otázky, typologie, psycholinkvistika, programované učení.

Dnešní zaměření ústavu.

Jednotlivým teoretickým východiskem ústavu je pojem učení v širším smyslu tohoto termínu. Pojem učení je spojován se základními otázkami psychické regulace, sociální a biologické determinace psychické činnosti a jejich vývojových změn. Psychická činnost a děje označované termínem učení jsou chápány jako procesy složitě zprostředkované sociálními, motivačními, verbálními a kognitivními faktory. Pojem učení svou složitou zprostředkovaností a svou struk-

turální organizací je vědecky nosným pojmem pro základní psychologický koncept. Poněvadž lidské učení probíhá zpravidla jako řešení problémových situací, rozšiřujeme v naší výchozí koncepci kategorii učení i na oblast řešení problému. Zároveň jde o studium procesů organizace a samoorganizace psychické činnosti. Psychické procesy a vlastnosti plní základní regulativní funkce jak v chování, tak i v různých formách lidských činností (pracovních, tvořivých a jiných). Řešení problémů vnitřně souvisí s novou psychologickou oblastí, jež je označována jako heuristika.

Pracoviště je orientována převážně na experimentální výzkum. N hodnocení výsledků je užíváno kvantitativních metod (zejména multivariačních), které však při interpretaci nevyklučují možnost využítⁱ kvalitativních hledisek. Spolu se statistickými metodami se začíná ve stále větší míře využívat informační analýzy a formalizační metody, vedoucí k vytvoření přesného jazyka, jak pro popis problémové struktury, tak i procesu učení a řešení.

Organisace ústavu

V roce 1970 byl ústav reorganizován do následující podoby:

V čele ústavu stojí jeho ředitel prof. Dr. J. Linhart, DrSc, člen korespondent ČSAV.

Narodil se 1.12.1917, absolvoval gymnasium v Turnově, potom Filosofickou fakultu University Karlovy v Praze. Jeho studium bylo přerušeno 2. světovou válkou. Studium dokončil v r. 1947 a promoval v oboru filosofie a psychologie. Prvním pracovištěm, kde začal profesor Linhart rozvíjet svůj hluboký zájem o psychologii byla Pedagogická fakulta UK v Praze. Zde v r. 1951 habilitoval prací "Vliv prostředí a výchovy na duševní vývoj dítěte".

V dalším období prošel několika výzkumnými pracovišti. V r. 1955 byl jmenován profesorem. Zaměření jeho výzkumné činnosti bylo zejména na otázky obecné a experimentální psychologie. Při založení Psychologického ústavu ČSAV byl jmenován zástupcem ředitele a zároveň vedl oddělení psychologie učení. V r. 1970 byl jmenován ředitelem tohoto ústavu a předsedou vědeckého kolegia pedagogiky a psychologie. V březnu r. 1972 byl jmenován členem korespondentem ČSAV a v červenci byl pověřen vedením katedry psychologie na Filosofické fakultě UK v Praze.

Ve své vědecko-výzkumné práci je zaměřen na studium teoretických otázek obecné psychologie se zřetelem k problematice psychologie učení a duševního vývoje, psychologie učení a tvůrčí činnosti; v poslední době se zabývá otázkou vztahů této psychologické problematiky k principům kybernetiky a teorie informace.

Výsledky experimentálních výzkumů opřených o vlastní teoretickou koncepci, publikoval přibližně ve 200 odborných prací, doma i za hranicemi; z toho téměř 50 prací má charakter větších publikací syntetické povahy.

Za vrcholné teoretické dílo lze považovat knihu "Proces a struktura lidského učení". Tato kniha byla přeložena do ruštiny a polštiny. V této monografii dospívá k teoretické strukturálně funkcionální interpretaci ~~pedagogického~~ ^{forem lidského} učení a řešení problému. Novým způsobem objasňuje vztahy mezi exploračními a kognitivními hrami a mezi učením; v souvislosti s tím řeší některé nové ~~teoretické problémy~~ ^{problémy teorie} motivace. Dále přináší nové psychologické poznatky v oblasti anticipačního jednání a v oblasti vztahů mezi

samoorganizační strukturou učení a myšlenkového řešení úloh. Navrhuje několik modelů učení^a samoorganizace; navržené modely mají důležité praktické aspekty.

Pro práci profesora Linharta je příznačný interdisciplinární přístup k řešené problematice. Je obklopen spolupracovníky nejen z řad psychologů, ale též matematiků, logiků, fyziologů etc. Pracuje zásadně kolektivně a se svými velkými znalostmi a životními zkušenostmi působí příznivě na odborný růst svého okolí. Vychoval již velký počet psychologů a pedagogů.

V zájmu účelné dělby práce a zajištění efektivní aplikace výsledků v praxi se ústav dělí na :

A) výzkumné skupiny

B) pomocné skupiny

A) 1) Skupina psychologie učení (ved. dr. C. Lukavský)

Tato skupina má v ústavu nejdelší tradici a od svého vzniku je spojena zejména s pracemi profesora Linharta. Jde v podstatě o jediné československé pracoviště, zaměřené na tuto problematiku. Přístup k řešené problematice je interdisciplinární, komplexní. Centrem zaměření zůstává speciální psychologické experimentace (vývoj a ověřování speciálních psychologických metodik). Skupina je v úzkém kontaktu s fyziology a psychofyziology, kteří se zabývají jednak studiem časových a silových vztahů mezi podněty při tvorbě elementárního podmíněného spoje, a to zejména při zpětném podmínování (Mudr. Dostálek) a studiem poměti a učení subhumánních živočichů, vigilancí, percepce, farmakologickým ovlivňováním kognitivních procesů a sledováním EEG odpovědí (Mudr. Bohdanecký). Ve spolupráci s psychology je studována problematika očních pohybů při řešení problémů.

Cílem výzkumů je odhalit obecné psychologické zákonitosti učení jako regulativního procesu. Zvláštní pozornost je věnována výzkumům objasňujícím účelové k cíli zaměřené činnosti člověka a analýze strategií v různých typech učení. Řešeny jsou i otázky organizace a samoorganizace lidské činnosti ve vztahu k poznávacím procesům a řešení problému a souvislosti psychologické teorie učení v současné kybernetice, sémantice, semiotice, k teorii regulace a informace (ve spolupráci s matematiky a inženýry). Velká pozornost je věnována otázkám aktivace, motivace a výkonnosti.

Ve spolupráci s technickým oddělením se pro příští výzkumy připravuje racionálnější využití klasických registračních metod v kombinaci s moderními vyhodnocovacími metodami za použití samočinného počítače.

2) Výzkumná skupina psychologie myšlení (vedoucí prof. Linhart)
Je skupinou nejmladší. Členy skupiny jsou nejen psychologové, ale též matematici a logici. Práce navazuje na výzkumy, které byly v Psychologickém ústavu již dříve dělány. Jde o různé typy kognitivních her, zejména o různé varianty kognitivní hry Domino. Řešena je zejména otázka, jak se tvoří strategie a plány^v řešení problému. Vychází se z poznatků kognitivistického strukturálního modelu a kognitivního modelování. Cílem je získat komplexním výzkumem základní poznatky o povaze a zákonitostech tvořivé činnosti a heuristických procesů; analyzovat tyto procesy se zřetelem k simulaci tvořivé činnosti a ke konstrukci nových heuristických programů; přispět k objasnění specifiky informačních dějů v psychické činnosti a procesech samoorganizace. Program je zaměřen tak, aby výsledky výzkumu přispěly k objasnění některých aspektů vědeckotechnického rozvoje a ke zvýšení efektivity ekonomických a jiných sociálních procesů.

3) Výzkumná skupina psychologie osobnosti (vedoucí prof. Tardy)

Tato skupina se od založení ústavu zabývá výzkumem struktury, dynamiky a vývoje osobnosti. Protože jde o jedno z předních československých pracovišť přímo zaměřené na psychologii osobnosti, mají obecně orientované teoretické práce, zejména práce vedoucího týmu profesora Tardyho, zásadní význam pro čs. psychologii. Touto pracovní skupinou je řešena problematika cílevědomé regulace lidského chování. Tato problematika je zkoumána členy týmu v komplexním přístupu z hlediska všech hlavních oblastí psychologie osobnosti; z hlediska struktury jako volní vlastnosti a jejich projevy, z hlediska vývoje jako utváření volních a regulačních vlastností, z hlediska dynamiky jako volní, rozhodovací a citové složky záměrné regulace.

Předpokládá se bližší propracování vztahů mezi ~~tým~~ výsledky týmu psychologie osobnosti, psychologie učení a heuristikou.

4) Výzkumná skupina sociální psychologie (vedoucí doc.dr.J.Janoušek, CSc)

Základním východiskem výzkumné činnosti je využití koncepce o vnitřním sepětí sociální aktivity a sociální determinace člověka. Práce týmu je charakterizována experimentálním přístupem k sociálně-psychologické problematice a přístupem mezioborovým, a to zejména při analýze společenských a lidských souvislostí vědeckotechnické revoluce.

Tato skupina se zabývá zejména těmito tématickými okruhy:

- a) psychologickou analýzou komunikace a interakce mezi lidmi při společných činnostech
- b) sociální determinací lidské motivace
- c) osvojování sociálních norem a hodnot a jejich fungování ve společenských činnostech lidí.

d) Psychologickými problémy soudobé civilizace a motivace lidského chování.

B)

1) Útvar vědeckých informací (ved. dr. J. Burgetová)

Zajišťuje plánovitě veškerou činnost spojenou se získáváním a rozšiřováním vědeckých informací k problémům tvořícím náplň činnosti ústavu. Má tyto dvě složky:

- vědeckou knihovnu
- dokumentačně rešeršní složku

Tento útvar spolupracuje a koordinuje svou činnost s domácími a zahraničními útvary.

2) Výpočetní středisko (ved. St. Vohník, prom. fyz.)

Zajišťuje veškerou činnost spojenou s využíváním výpočetní techniky pro ústav. Má k dispozici malý počítač maďarské výroby TPA-i. Vedle běžného zpracování dat poskytují členové střediska konsultace v oblasti metodologie výzkumné práce, programování a při formulování a řešení matematických problémů vědeckých skupin ústavu. Odborní pracovníci střediska spolupracují se skupinou heuristiky při modelování psychických procesů.

3) Technický úsek (ved. ing. A. Flechanov)

Je stálá samostatná jednotka zřízená za účelem technického zajištění experimentální činnosti v PsÚ ČSAV.

Obsahem práce technického úseku je následující:

- a) zajištění projekce a výroby nových aparatur a přístrojů
- b) technická realizace experimentálních projektů pomocí specializovaných aparatur, hardwareově programovatelného modulového

systému SUP a laboratorního počítače TPA-i, doplněného systémem periferních jednotek pro aplikaci v reálném čase CAMAC.

c) Průběžné testování a případné opravy aparatur a přístrojů.

Další součástí výzkumě-provozního úseku je úsek výzkumných laborantek, vedený s. Kolářovou.

Psychologický ústav ČSAV je školicím pracovištěm pro vědeckou výchovu mladých odborných pracovníků a je koordinujícím pracovištěm státních badatelských plánů. Psychologický ústav vydává časopis "Československá psychologie"^{x)}, který má podrobná shrnutí v ruském a anglickém jazyce; dále Bulletin PsÚ ČSAV.

Ústav je pořadatelem pravidelných vnitrostátních psychologických konferencí a konferencí s mezinárodní účastí.

---

x) výměna za zahraniční odborné časopisy je možná.